

# کلیات حقوق تعهدات

بررسی تاریخی، تحلیلی و تطبیقی تعهدات

دکتر اسدالله امامی

عضو هیئت علمی دانشگاه



سرشناسه	:	امامی، اسدالله، ۱۳۱۴ -
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام .Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	:	کلیات حقوق تعهدات: بررسی تاریخی، تحلیلی و تطبیقی تعهدات/ اسدالله امامی.
مشخصات نشر	:	تهران : نشر میزان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۲۵۶ ص.
شابک	:	978-622-212-063-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	تعهدات (حقوق) -- ایران
موضوع	:	Obligations (Law) -- Iran
موضوع	:	حقوق مدنی -- ایران
موضوع	:	Iran -- Civil rights
رده بندی کنگره	:	KMH۸۱۰
رده بندی دیویی	:	۳۴۶/۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۶۹۴۶۶۹

نشر میزان  
کلیات حقوق تعهدات: بررسی تاریخی، تحلیلی و تطبیقی  
چاپ اول:  
شمار:  
قیمت:

دفتر مرکزی: خیابان شهید بهشتی، بنگاه کتبخانه، تهران، جمهوری اسلامی ایران، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن: ۸۸۵۴۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خیابان فخر رازی پلاک ۸۳، تلفن: ۶۶۴۶۷۷۰

مرکز پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴

[www.mizan-law.ir](http://www.mizan-law.ir)

[mizannasher@yahoo.com](mailto:mizannasher@yahoo.com)

## فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۱۹
<b>بخش نخست: پیشینه تاریخی و سیر تحول تعهدات</b>	
فصل یکم: تعریف تعهدات و قلمرو آن.....	۲۳
مبحث یکم - تعریف کلی و عام تعهدات.....	۲۳
مبحث دوم - قلمرو تعهدات عام.....	۲۴
فصل دوم: موضوع تعهدات.....	۲۶
الف - حق عینی.....	۲۸
ب - حق دینی.....	۲۸
فصل سوم: سوابق تاریخی تئوری تعهدات.....	۳۰
فصل چهارم: اصل آزادی اراده در قراردادها و مزایا و معایب آن.....	۳۴
الف - مزایای استقلال اراده و آزادی اشخاص در انعقاد قراردادها.....	۳۴
ب - معایب اصل آزادی و استقلال اراده در قراردادها.....	۳۶
پ - نتیجه بحث آزادی اراده در قراردادها.....	۳۹
فصل پنجم: وحدت بین‌المللی حقوق تعهدات و آثار آن.....	۴۱
فصل ششم: مبانی تعهدات.....	۴۴
۱ - قرارداد «Le Contrat».....	۴۵
۲ - شبه قرارداد «Le quasi Contrat».....	۴۵
۳ - جرم «Le Délit».....	۴۶
۴ - شبه جرم «Quasi Délit».....	۴۶
۵ - قانون «La loi».....	۴۷
الف - نقش قانون در ایجاد تعهدات.....	۴۷

## فهرست مطالب □ ۶

ب - نقش و جایگاه قانون، در شکل‌گیری و صحت تعهدات ارادی.....	۴۸
۱ - معین بودن موضوع تعهد.....	۴۹
۲ - قانونی بودن تعهد.....	۴۹
۳ - قانونی بودن سبب یا علت تعهد.....	۴۹
<b>فصل هفتم: انواع تعهدات ارادی.....</b>	<b>۵۷</b>
۱ - تعهدات قراردادی دو جانبه و یک جانبه.....	۵۸
۲ - تعهدات معوض و غیر معوض.....	۵۸
۳ - تعهدات ارادی مبادله‌ای و اضطراری یا تحمیلی و تعلیقی.....	۵۹
۴ - تعهدات رضایی، تشریفاتی و عینی.....	۶۰
۵ - تعهدات با اجرای فوری و تعهدات مستمر.....	۶۰
۶ - تعهدات ناشی از قراردادهای غیرالحاقی و الحاقی.....	۶۰
۷ - تعهدات ناشی از قراردادهای فردی و جمعی.....	۶۱
۸ - تعهدات قائم به شخص و تعهدات غیرقائم به شخص.....	۶۱
۹ - تعهدات با نام مشخص و تعهدات بی‌نام.....	۶۱
<b>بخش دوم - کلیات تعهدات خاص قراردادها.....</b>	<b>۶۵</b>
<b>فصل یکم: کلیات تعهدات.....</b>	<b>۶۵</b>
مبحث یکم - تعریف تعهد.....	۶۵
مبحث دوم - ارکان تعهد.....	۶۶
<b>فصل دوم: تعریف و اقسام عقود و معاملات.....</b>	<b>۷۰</b>
ایقاع.....	۷۳
ارزش ايقاع.....	۷۴
اقسام عقود.....	۷۴
مبحث یکم - اقسام عقود با اعتبار دوام و عدم دوام.....	۷۴
مبحث دوم - اقسام عقود به اعتبار نحوه انشاء (عقد منجز و معلق).....	۷۷
الف - عقد معلق در فقه امامیه.....	۷۸
ب - عقد معلق در حقوق فرانسه.....	۸۳

## ۷ □ کلیات حقوق تعهدات

- پ - عقد معلق در قانون مدنی ایران..... ۸۳
- ت - اثر عقد معلق..... ۸۴
- مبحث سوم - اقسام عقود به اعتبار تبرعی و غیر تبرعی بودن..... ۸۵
- مبحث چهارم - اقسام عقود به لحاظ با نام بودن و بی نام بودن عقود..... ۸۷
- مبحث پنجم - اقسام عقود از نظر نتایج حاصله..... ۸۹
- الف - عقد تملیکی..... ۸۹
- ب - عقد عهده..... ۸۹
- پ - فایده تفکیک عقد تملیکی و عهده..... ۸۹
- مبحث ششم - عقد مطلق و عقد مشروط..... ۹۰
- مبحث هفتم - عقود رضایی و عقود تشریفاتی..... ۹۱
- الف - عقد رضایی یا غیر تشریفاتی..... ۹۱
- ب - عقد تشریفاتی..... ۹۱
- پ - اصل رضایی بودن عقود..... ۹۱
- ث - فایده تفکیک..... ۹۳
- مبحث هشتم - عقد بسیط و عقد مرکب..... ۹۴
- فصل سوم: شرایط اساسی صحّت معاملات و تعهدات..... ۹۵**
- مبحث نخست - قصد طرفین و رضای آنها..... ۹۶
- گفتار یکم - وجود اراده..... ۹۶
- الف - تحقق اراده..... ۹۶
- ب - اظهار اراده..... ۹۷
- گفتار دوم - اعلام و بیان اراده..... ۹۹
- یکم - نحوه اعلام اراده..... ۹۹
- اراده صریح و اراده ضمنی..... ۱۰۰
- ۱ - اعلام صریح اراده..... ۱۰۰
- ۲ - اعلام ضمنی اراده..... ۱۰۱
- ۳ - سکوت و بیان اراده..... ۱۰۱
- دوم - اعلام کننده اراده..... ۱۰۲

## فهرست مطالب □ ۸

- ۱ - انواع نمایندگی ..... ۱۰۳
- نوع اول - نمایندگی قراردادی ..... ۱۰۴
- نوع دوم - نمایندگی قانونی ..... ۱۰۴
- نوع سوم - نمایندگی قضائی ..... ۱۰۴
- ۲ - معامله با خود ..... ۱۰۴
- ۳ - فواید نمایندگی ..... ۱۰۶
- گفتار سوم - توافق اراده طرفین ..... ۱۰۷
- الف - ایجاب و قبول ..... ۱۰۷
- فرض اول - مقید بودن ایجاب به زمان معین ..... ۱۰۸
- فرض دوم - قید فوریت اعلان قبول در ایجاب ..... ۱۰۸
- فرض سوم - مطلق بودن ایجاب ..... ۱۰۸
- ب - مطابقت ایجاب و قبول ..... ۱۱۱
- گفتار چهارم - زمان و مکان وقوع عقد ..... ۱۱۲
- الف - نظریه اعلام قبول ..... ۱۱۳
- ب - نظریه ارسال قبول ..... ۱۱۳
- پ - نظریه وصول قبول ..... ۱۱۳
- ت - نظریه اطلاع از قبول ..... ۱۱۳
- ث - فواید زمان و مکان وقوع عقد ..... ۱۱۶
- گفتار پنجم - اصل حاکمیت اراده ..... ۱۱۷
- الف - نتایج اصل آزادی قراردادها ..... ۱۱۸
- ب - حدود اصل حاکمیت اراده ..... ۱۱۹
- گفتار ششم - عیوب اراده ..... ۱۲۳
- بند یکم - اکراه ..... ۱۲۳
- الف - شرایط تحقق اکراه ..... ۱۲۴
- ب - فرق اضطرار و اکراه ..... ۱۲۶
- پ - آثار حقوقی اکراه ..... ۱۲۸
- ت - آثار اجازه مکره ..... ۱۲۸

## ۹ □ کلیات حقوق تعهدات

- ۱۲۹..... بند دوم - اشتباه
- ۱۳۰..... الف - قلمرو اشتباه
- ۱۳۰..... ۱ - اشتباه در خود موضوع معامله
- ۱۳۴..... ۲ - اشتباه در شخص طرف معامله
- ۱۳۵..... ب - اثر حقوقی اشتباه
- ۱۳۶..... پ - شرایط تاثیر اشتباه
- ۱۴۲..... مبحث دوم - اهلیت طرفین
- ۱۴۲..... گفتار اول - تعریف و اقسام اهلیت
- ۱۴۲..... الف - تعریف اهلیت
- ۱۴۲..... ب - اقسام اهلیت
- ۱۴۲..... ۱ - اهلیت تمتع
- ۱۴۳..... ۲ - اهلیت استیفاء
- ۱۴۴..... گفتار دوم - ارکان اساسی اهلیت استیفاء
- ۱۴۵..... ۱ - صغار
- ۱۴۹..... ۲ - سفهاء
- ۱۵۲..... ۳ - مجانین
- ۱۵۴..... مبحث سوم - مورد معامله
- ۱۵۴..... الف - انتقال مال
- ۱۵۸..... ب - انجام عمل
- ۱۶۰..... مبحث چهارم - جهت معامله
- ۱۶۰..... الف - تعریف جهت معامله
- ۱۶۱..... ب - اثر حقوقی جهت معامله
- ۱۶۲..... پ - فرق علت تعهد و جهت معامله
- ۱۶۳..... ت - چگونگی سبب یا علت تعهد در حقوق ایران
- ۱۶۶..... فصل چهارم: اثر معاملات و تعهدات
- ۱۶۶..... قسمت اول - اثر عقد نسبت به متعاملین و قایم مقام آنها
- ۱۶۶..... مبحث اول - قواعد کلی

## فهرست مطالب □ ۱۰

گفتار اول - قاعده لزوم.....	۱۶۶
گفتار دوم - لوازم عرفی و قانونی عقد.....	۱۶۸
گفتار سوم - حمل الفاظ قرارداد بر معانی عرفی.....	۱۶۹
گفتار چهارم - اصل صحّت معاملات.....	۱۷۰
مبحث دوم - اثر عقد نسبت به طرفین و قایم مقام آنها.....	۱۷۰
الف - اثر عقد نسبت به طرفین قرارداد.....	۱۷۰
ب - اثر عقد نسبت به قایم مقام متعاملین.....	۱۷۱
مبحث سوم - خسارت ناشی از عدم انجام تعهد.....	۱۷۲
گفتار اول - شرایط مطالبه خسارت.....	۱۷۲
۱ - انقضا موعده قرارداد و اجرا نشدن تعهد.....	۱۷۲
۲ - ورود ضرر.....	۱۷۴
۳ - وجود رابطه سببیت بین ضرر و عدم اجرای تعهد.....	۱۷۸
۴ - لزوم جبران ضرر.....	۱۷۹
گفتار دوم - موارد و اسباب معافیت از جبران خسارت.....	۱۸۰
اول - علت خارجی.....	۱۸۱
دوم - عدم توانایی متعهد در رفع حادثه.....	۱۸۱
سوم - عدم امکان پیش‌بینی وقایع و حوادث.....	۱۸۲
قسمت دوم - اثر عقد نسبت به اشخاص ثالث.....	۱۸۲
الف - اصل نسبی بودن اثر قراردادها.....	۱۸۲
ب - مستثنیات اصل نسبی بودن اثر قراردادها.....	۱۸۳
اول - قرارداد ارفاقی و عقود جمعی.....	۱۸۳
دوم - تعهد به نفع شخص ثالث.....	۱۸۵
<b>فصل پنجم: شروط ضمن عقد.....</b>	<b>۱۹۳</b>
مبحث اول - تعریف و فواید شروط.....	۱۹۳
بند اول - تعریف شرط.....	۱۹۳
بند دوم - خصوصیات شرط.....	۱۹۳
بند سوم - فواید شروط ضمن عقد.....	۱۹۵



## ۱۱ □ کلیات حقوق تعهدات

- ۱۹۵.....مبحث دوم - اقسام شروط
- ۱۹۶.....گفتار اول - شروط باطله
- ۱۹۶.....بند اول - شروط باطل غیر مفسد
- ۱۹۶.....۱ - شروط غیر مقدور
- ۱۹۶.....۲ - شروط بی فایده
- ۱۹۷.....۳ - شروط نامشروع
- ۱۹۸.....بند دوم - شرط باطل و مبطل عقد
- ۱۹۸.....۱ - شرط خلاف مقتضای عقد
- ۲۰۰.....۲ - شرط مجهولی که موجب ایجاد جهل نسبت به عوضین می شود
- ۲۰۱.....گفتار دوم - شروط صحیحه
- ۲۰۱.....۱- شرط صفت
- ۲۰۱.....اقسام شرط صفت
- ۲۰۳.....۲- شرط نتیجه
- ۲۰۴.....۳- شرط فعل
- ۲۰۶.....۴- فسخ معامله
- ۲۰۶.....۵- شرط دادن رهن یا ضامن
- ۲۰۷.....۶- اسقاط شرط
- ۲۰۸.....۷- اقاله یا فسخ معامله مشروط
- ۲۱۰.....**فصل ششم: معاملات فضولی**
- ۲۱۰.....مبحث اول - کلیات و تعریف معامله فضولی
- ۲۱۰.....الف - تعریف معامله فضولی
- ۲۱۱.....ب - اطراف معامله فضولی
- ۲۱۱.....مبحث دوم - ماهیت حقوقی معامله فضولی
- ۲۱۳.....مبحث سوم - اجازه یا رد مالک یا ثالث در معاملات فضولی
- ۲۱۴.....گفتار اول - شرایط تاثیر اجازه یا رد
- ۲۱۴.....الف - اجازه باید اعلام گردد
- ۲۱۵.....ب - اجازه باید مسبوق به رد نباشد

## فهرست مطالب □ ۱۲

- پ - اجازه باید به قصد تنفیذ معامله فضولی اعلام گردد..... ۲۱۵
- ت - اجازه یا رد فوریت ندارد..... ۲۱۶
- ث - اجازه یا رد به وسیله ورثه..... ۲۱۷
- گفتار دوم - اثر اجازه..... ۲۱۸
- الف - نظریه نقل..... ۲۱۸
- ب - نظریه کشف حقیقی یا نقلی..... ۲۱۸
- پ - نظریه کشف حکمی..... ۲۱۹
- ت - فایده عملی نقل یا کشف اجازه..... ۲۱۹
- مبحث چهارم - آثار و روابط حقوقی عقد فضولی..... ۲۲۰
- الف - رابطه بین مالک و اصیل..... ۲۲۰
- ب - رابطه مالک و فضول..... ۲۲۱
- پ - رابطه اصیل و فضول..... ۲۲۲
- فصل هفتم: سقوط تعهدات..... ۲۲۵**
- مبحث اول - وفاء به عهد..... ۲۲۵
- گفتار اول - چه کسی باید تعهد را انجام دهد..... ۲۲۶
- گفتار دوم - موضوع تعهد چیست..... ۲۲۷
- الف - تسلیم مال..... ۲۲۷
- ب - انتقال مال..... ۲۲۸
- پ - انجام فعل..... ۲۲۹
- ت - ترک فعل..... ۲۳۰
- گفتار سوم - مورد تعهد باید به چه کسی تأدیه گردد..... ۲۳۰
- گفتار چهارم - زمان و مکان تأدیه مورد تعهد..... ۲۳۱
- الف - زمان انجام تعهد..... ۲۳۱
- ب - مکان انجام تعهد..... ۲۳۱
- گفتار پنجم - هزینه و مخارج تأدیه مورد تعهد..... ۲۳۲
- مبحث دوم - اقاله..... ۲۳۲
- الف - شرایط تحقق اقاله..... ۲۳۳

۱۳ □ کلیات حقوق تعهدات

- ۲۳۴..... ب - آثار اقاله
- ۲۳۵..... مبحث سوم - ابراء ذمه
- ۲۳۵..... گفتار اول - تعریف ابراء ذمه
- ۲۳۶..... گفتار دوم - ماهیت حقوقی ابراء
- ۲۳۷..... گفتار سوم - شرایط صحّت ابراء ذمه
- ۲۳۷..... الف - وجود دین و تعهد سابق
- ۲۳۷..... ب - متعلق حق غیر نبودن دین
- ۲۳۸..... پ - اهلیت ابراء کننده
- ۲۳۸..... ت - علم اجمالی به مورد تعهد و شخص متعهد کافی است
- ۲۳۸..... ث - اهلیت و صلاحیت مدیون یا متعهد
- ۲۳۸..... مبحث چهارم - تبدیل تعهد
- ۲۳۹..... گفتار اول - تعریف تبدیل تعهد
- ۲۳۹..... گفتار دوم - اقسام تبدیل تعهد
- ۲۳۹..... الف - تبدیل تعهد به اعتبار تبدیل دین
- ۲۳۹..... ب - تبدیل تعهد به اعتبار تبدیل مدیون
- ۲۴۰..... ۱ - تبدیل تعهد با موافقت مدیون
- ۲۴۰..... ۲ - تبدیل تعهد بدون موافقت مدیون
- ۲۴۱..... پ - تبدیل تعهد به اعتبار تبدیل دائن
- ۲۴۲..... گفتار سوم - آثار تبدیل تعهد
- ۲۴۲..... الف - سقوط تعهد سابق
- ۲۴۲..... ب - سقوط تضمینات تعهد سابق
- ۲۴۳..... مبحث پنجم - تهاتر
- ۲۴۳..... گفتار اول - تهاتر قهری
- ۲۴۳..... الف - کلی بودن موضوع دو دین
- ۲۴۴..... ب - از یک جنس بودن دو دین
- ۲۴۴..... پ - یکی بودن زمان تأدیة دو دین
- ۲۴۴..... ت - یکی بودن مکان تأدیة دو دین

فهرست مطالب □ ۱۴

۲۴۴.....	ث - آزاد بودن دو دین.....
۲۴۴.....	ج - مستقر و محقق بودن دو دین.....
۲۴۵.....	گفتار دوم - تهاتر قراردادی.....
۲۴۵.....	الف - هرگاه دو دین از یک جنس نباشند.....
۲۴۵.....	ب - هرگاه زمان دو دین مختلف باشد.....
۲۴۶.....	پ - هرگاه محل تأدیه دو دین یکی نباشد.....
۲۴۶.....	گفتار سوم - تهاتر قضایی.....
۲۴۶.....	مبحث ششم - مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۶.....	گفتار اول - مفهوم مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۶.....	گفتار دوم - شرایط تحقق مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۷.....	الف - قبول ترکه.....
۲۴۷.....	ب - طلبی مورد مالکیت مافی الذمه قرار می‌گیرد که متعلق حق دیگری نباشد.....
۲۴۷.....	مبحث هفتم - تلف مورد تعهد.....
۲۵۴.....	فهرست اهم منابع و مآخذ.....
۲۵۴.....	الف - منابع فارسی.....
۲۵۵.....	ب - منابع عربی.....
۲۵۶.....	پ - منابع خارجی غربی.....